

RƏSUL RZA

239489

SEÇİLMİŞ ƏSƏRLƏRİ

BEŞ CİLDDƏ

IV CİLD

M.F. Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitəbxanası

“ÖNDƏR NƏŞRİYYAT”

BAKI-2005

Mən Hələbə
 nə Kərəm kimi
 Əsli sevdası ilə,
 nə Qərib kimi Sənəm eşqiylə
 gəlmişəm.
 Nə başımda sərgərdanlıq havası,
 nə didərgin,
 nə qaçqın kimi gəlmişəm.
 Nə hər bə əsiriyəm,
 nə qərib.
 Məni bura
 görmək, götürmək həvəsi gətirib.

Yer üzünün
 neçə-neçə ölkəsindən biridir
 Suriya;
 Hələb onun qədim şəhəri.
 Gəldim Hələbə
 mülayim havalı
 bir payız səhəri.

Modern memarlıq
 necə də dəyişib
 simasını Hələbin.
 Binalar var –
 əsrin tələbi.
 Geniş xiyabanları da var,
 dar dalanları da.
 Bu gün xəbərlə meydanları da
 tarixə şahid olanları da.
 Bir yanda
 müasir biçimli
 universitet binası.
 Bir yanda
 günlər görmüş,
 yüz illər ötürmüş

Sitadel – Qala.
 Dişi tökülmüş
 qanıq yırtıcıya
 bənzədəcəkdiniz az qala!
 Bir yanda
 Qaladan qopub düşmüş kimi
 yastı-yapalaq evlər.

Qala məşhurdur
 keşməkeşi, qanlı döyüşləri,
 zülm, işgəncə yolu –
 küçələriylə,
 harın fatehləri,
 qorxunc yeraltıları,
 vahiməli gecələriylə.
 Qala yanında alçacıq
 bir ev də var:
 nə tənənəli qonaq qapısı,
 nə zər-zibə naxışlı divarları,
 nə göz qamaşdıran gözəlliyi,
 nə pəncərələrin
 incə şəkə təzəliyi
 Bu binada
 Qalanın zəhmli şöhrətindən
 daha şöhrətli,
 tarix səcdəli,
 xalqlar hörmətli bir məzar
 uzun sükut içindədir.
 Beş yüz ildən artıqdır
 burda yatır şirvanlı qərib,
 illərin qalağında
 uca dağ zirvəsi kimi yüksəlib.
 Ölümündən keçib
 əsr-əsr zaman karvanı
 Bu gün ölümsüzlüyü
 ölkə-ölkə dolaşır cahanı.
 Dərin bir həyəcanla
 açılır, sıxılır

qəlbim –
deyilməmiş sözlər qını!
Başlayıram
Son gecənin
qəmli mərdlik dastanını.
Son gecədir.
Saysız gecələr olub
bundan qabaq,
sonsuz gecələr olacaq.
Bu gecə son gecədir.
Həm başlanğıc,
həm nəticədir.
Qala susur, ət yeyib,
qan içib xumarlanan
yırtıcı kimi
hərdən keşikçilərin
səsi gəlir
Allah! Allah!
Bu səsdə həm qorxu var,
həm səksəkəli ümid.
Zindan qapıları bağlıdır
kilid-kilid.
Zindan divarları qazıq-qazıq
dolaşığı, aydın yazı.
Neçə ildir, neçə əsrdir
nəsil-nəsil insan
arzusunu, ümidini
bu daşlara qazıb,
bu daşlara yazıb.
“Qardaşımı dünən asdılar,
bu gün asacaqlar məni
Demədim onlar deyəni”.
“İxtiyarlılar qan içir,
boyun əyimmi bir can için!”
“Anam ağlamasın.
Sevgilim qara bağlamasın”.
Yazılardan pozulub çoxu.
Yazılarda inam, mətənət,

kədər, qorxu.
Zaman keçdikcə pozulub çoxu.
Neçə il, neçə əsr
nəsil-nəsil insan səsi
susdurulub bu məhbəsdə,
bu daş qəfəsdə.
Orda, burda qurumuş qan izi.
Kim sayıb, kim sayacaq
gələnləri, gedənləri,
ümidini, ümitsizi.
Burda keçir son gecəsi
İmadəddinin.
Bir küncdə
diz üstündə oturub:
nə görkəmində məyusluq,
nə gözlərində kin.
Sakitdir.
Tələtümü susmuş
dərya kimi
Ömrü varaqlanır gözündə
qarışıq, dumanlı rəya kimi.
Vətən!
Qarlı dağlar!
Xəzər – dənizlərin gömgöyü!
Dərələrdə çözülen
yumaq-yumaq buludlar!
Firuzə qübbəli
şirvan göyü.
Dostlar, yaxınlar.
Ömürdən bezmişlər.
Varının qulu,
gücünə arxayınlar.
Qürbət yolları –
uzun, cansıxıcı.
Otsuz, çiçəksiz səhrələr.
Meyvəli bağlar.
Şamaxının, Naxçıvanın, Təbrizin
ağlı-qaralı üzümləri.

Çətin sınaq günləri,
əzab dözümləri
Qan!
Qan!
Fəryad!
Fəryad!
Ölümdən bətər ömür günləri
Qurtuluş qapısı – ölüm.
Sərt üzlü həyat.
At belində igidlər.
“Ya haqq!” deyən müridlər,
Cıdır, şənlik, düyün.
Xəyal üz tutduqca geri,
açılır ötən günlərin
pırtlaşıq naxışlı səhifələri.
Çocuqluq illəri;
pəl-ağac, dirədüydü.
Bayram günləri.
Əlvan yumurta qatarı.
Qızbənövşə bulağı
Fit dağının yamaqları.
Al-yaşıl çəmənliklər
xalça-xalça, xalı-xalı.
“Sarı torpaq” məhəlləsi.
Məlhəm-Xaqani yurdu.
Bakının Qız qalası.
Səbayelin xərabələri.
Çırpınır, çırpınır
vəcdə gəlmiş xəyalı.
İki qara gözün gileyli baxışı.
Sevincin, kədərin qurama naxışı.
Dodaqları titrəyir
acı təbəssümlə.
Süzülür zindanın döşəməsinə
xatirələr diyarından
bir neçə sətir,
bir neçə cümlə.
Şirvanın yastı yolları.

Su daşdı, basdı yolları.
Vətən uzaq, ömür qısa,
Cəlladlar kəsdi yolları.
Ayrılır köynəkli fikirlərdən,
nigaran yuxudan ayrılan kimi
Dodağından silinir
kövrək, acı təbəssümü.
Keşikçini çağırır:
“Nicat! Nicat!”
Keşikçi qoca qapıda hazır.
– Şeyx, nədir əmrin?
– Amirlər pərqu yataqdadır.
Ömür saatları sayılı
dustağam mən.
Nəsimi ah çəkir
uzun, dərin.
“Əmrin yox, ricam var.
Burda şam ərmiş
bir cam var
Apar onu.
Bir yeni şam gətir.
Qalan ömrümə bəsdir”.
Keşikçi əlini qoyur
gözlərinə
“Şeyxin buyruğu
mənə müqəddəsdir”.
Bu zaman,
tükürpədən bir qışqırıq
daş divarlara
dəyib-dəyib qayıdır.
Nəsimi diksindir.
Soruşur:
“Nicat, bu nə səsdir?”
Qoca susur.
Sanki dodaqları
yapışib bir-birinə.
Sonra acı-acı deyir:
“Yem verirlər ac şirlərə”.

“Nıcat kışı, bu ki insan səsidir.
Nə pələng bağırtısıdır,
nə şir nəbəsidir”.
“Doğrudur, ya şeyx!
Bu, üç gün ac saxlanmış,
şirlərin qəfəsinə atılan
cavan əsirnin səsidir.
Bax, susdu bir anda.
Belə fəryad bağırtısı
tez-tez olur bu zindənda
ixtiyarlıların
gözünü qan tutanda”.
Nəsiminin quruyub dodaqları,
Quruyub boğazının yolu
Düşünür: “Nələr, nələr törətməyə
qadirsən, insan oğlu!”
Xəyal aparır onu
üç gün əvvəlki
“Divan evinə”
Qəzəbli üzlər.
Kinli gözlər.
Hərəkətlərdə, sözlərdə
riya, riya.
Haqq adından haqsızlıq
ağlı-qarahı yalan.
Göz yaşı derya-derya.
Bəxt qara, tale bədqılıq.
Nə sidq, nə iman!
Nə axtaran var
doğrunu, günahı,
sübutlu suçu.
Hər yanda ixtiyarlıların
xəbərçiləri.
Hər yerdə muzdlu çuğulçu.
Hər evin divarı
baş qazinin, valinin, zahidin
casus qulağı.
Könüllərə kölgə salır

fitvanın qara bayrağı.
Oğul atadan,
ata oğuldan deyici.
İxtiyarlılar
hər gün xəbər tutur;
kim nə yeyir,
kim nə içir,
kim nə deyir.
Azad düşüncə,
azad kəlam yasaqdır.
Dindən dişqarı deyə,
damğalanmışlarla
xoş-beş, salam yasaqdır.
Düşünmək yasaq.
Görmək yasaqdır
Ehkamlar, təsvirlərlə
zindanlanıb bu inam ölkəsi.
Ürəklərdə, üzlərdə
nigaran ölümə bağlı
ruhani kölgəsi.

İmadəddin düşünür:
“Nədən,
insanlığın iztirab yolu
belə uzun, belə sonsuzdur.
Əsrlər boyu
güc ədaləti susdurur.
Yox!
Yox!
İşıqlı günlər gələcək
Bir-birindən mənalı,
bir-birindən göyçək.
İnsan görəcək,
görəcək eşqin ülviyyətini
Azad fikir,
azad kəlam olacaq
dünyanın bəzəyi.
Din dəllallarından

yaxa qurtaracaq insan.
 Nə cənnət vədi,
 nə cəhənnəm qorxusu,
 nə tonqallardan ətrafa yayılan
 insan ətinin acı qoxusu.
 Hər kəsin qəlbində
 qadağasız etiqad, iman.
 Könlü xoş,
 vahiməsiz yaşayacaq
 xilqətin əşrəfi,
 dünyanın böyük memarı,
 Allahın yer üzündə
 təcəssümü – “İnsan!”
 Belə düşüncələr içindəydi
 İmadəddin –
 didərgin oğlu
 şöhrətli torpağın,
 qədim, böyük millətin.
 Nə bilsin ki,
 hələ uzun əsrlər,
 insanlığın yolu
 iztirablar, dözümlər
 yolundan keçəcək
 Bir gün,
 Şirvan oğlu Sabir də
 haqsızlığın, xalq dərdinin
 acısını içəcək.
 Səslənəcək yana-yana
 Üz tutub dövrana:
 “Daş qəlbli insanları
           neylərdin, ilahi!
 ... Artdıqca həyasızlıq,
           olur el mütəhəmmil,
 hər zülmə dözən canları
 neylərdin, ilahi!
 Bir dövrə ki
           sidq, vəfa qalmaqalmı,ş,
 Bilməm belə dövrənləri
           neylərdin, ilahi!”

Nəsimi sanki təkrar edir:
 “İlahi!
 Mən ki səni danmamışam.
 Səni dərk etmişəm özümdə.
 Yalanlara, riyalara,
 fikir köləliyinin
 müqəddəsliyinə inanmamışam.
 Nə riya olub,
 nə yarımaq
 şerimdə, sözümdə
 Nə şöhrət, nə sərvət olub
 gözümdə.
 Məndə iki cahən sığdı,
 sığa bilmədim bu cahana.
 Yaşadım insana məhəbbətlə
 içimdən yana-yana”.
 Qoca Nicat şam gətirir
 Düzülür bir parça kağıza
 Qərib şairin
 son şerinin incikli sətri.
 Yazır, yazır bir kəlməsini pozmadan.
 Gözlərində canlanır
 qanlı sabah, ağırılı dövrən.
 Yazdıqlarını yoxlayır diqqətlə,
 aram-aram.
 Sakit və qəti deyir.
 Dönmərəm!
 Qayıtmaram!
 Sonra oxuyur yazdığını.
 Qoca dinləyir,
 nəfəsini dərmədən.
 Oxuyur son şerini
 zindan mənzilində,
 böyük dərbəder;
 “Cana, səndən hər nə kim gəlsə,
           cigərlər ağrımaz.
 Həq bilir, bir nuş üçün
           yüz niş vururlar, ağrımaz

Yarı sevməkdənmidir,
                   ya aşinalıqdanmıdır,
 Cismimi sərpa-qədəm
                   min kəz yararlar, ağrımaz
 Zahidin əfsanəsindən
                   soydular nahaq məni,
 Həq bilir, səndən şəha,
 açuq bəsirlər, ağrımaz.
 Zahidin bir barmağın kəssən
                   dönər həqdən qaçar,
 Gör bu gerçək aşiqi
                   sərpa soyarlar, ağrımaz".
 Sükut udur zindan otağını,
 qocanı, şairi,
 şöləsi titrəyən,
 sönhasən olan şamı.
 Susur Qala.
 Susur Hələb.
 Susur bir küncdə tozlu canamaz.
 Susur naxışlı su camı.
 Sükutu pozur qoca.
 "Ya şeyx, niyə tövbə etmədin?
 Səni bağışlardı məzhəb, din".
 İmadəddin qaldırır başını,
 deyir:
 "Qoca!
 Böyük həqiqətə,
 doğru sözümə tövbə deyimmi?
 hər yanda
 zülmü səfaləti
 görən gözümə tövbə deyimmi?
 Ülvi gözəlliyə – Kəbəmə,
 ləkəsiz məhəbbətə,
 insan adına bağlı həqiqətə
 tövbə deyimmi?
 Mən deyirəm Allahın
 canlı təcəssümü
 sənsən, mənəm

Allahın damlası
 İnsan özüdür.
 İnsan düşüncəsi,
 doğru sözüdür.
 Bax, budur allah..."
 Salavat çevirir
 Nicat kişi.
 Yavaşdan deyir:
 "Əstəğfürullah!"
 Nəsimi qəzəblə səslənir:
 "İndi bir can üçün
 dediklərimdən dönüb
 tövbə edimmi?
 Qazının, zahidin
 yalan, riya yolunu
 tutub gedimmi?
 Yox!
 Yox!
 Qoca, anla məni!
 Tövbəyə qurban vermək olmaz
 vicdan deyəni.
 Sən dövrəna nəzər sal!
 Göz yumma olanlara.
 Aldanma təsvirlərə,
 məqsədli yalanlara.
 Ölkəni götürüb başına
 rüşvət, iftira, böhtan.
 Satılır, alınır hər şey;
 namus, vicdan.
 Satılır cənnət
 huri qılman
 Allahların da
 doğma, ögey bəndəsi var.
 Qıl körpüdən keçməyin də,
 cənnətdə yuxarı, aşağı başın da
 nırxı var,
 məzəndəsi var.
 Ödəniş bu dünyada,

nəqd, pulnan.
 Əvəz o dünyada.
 Ömrü vur başa
 bu ümid, bu üsulnan.
 İtaətdə beli bükülmüşlərin
 nəyi qalıb!
 Bəlkə dik burun
 köhnə nələyini,
 əyri tiryək demisi,
 bir də calaq-culaq eynəyi qalıb.
 Onları da alan yoxdur.
 Pəsməndəyə meyl salan yoxdur.
 Möminlər vədə şərbətindən
 lül məstdir, məst,
 Vəzlər, yuxu gətirən
 vəqiələr, hədislər
 onlara həm xoşdur,
 həm müqəddəs.
 Nəsil-nəsil insan
 cəhənnəm qorxusuyla,
 intizarla yaşayır.
 İnanıb səvabın gücünə,
 cənnət vədinə:
 qul olub
 məzhəbə, dinə.
 Üləmalar deyir:
 “Qəbuli-qəvl-bə-düni-dəlil!
 Zikrdən, dua-sənadan özgə şey üçün
 açma dil!”
 Həyəcanından yorğun görünür
 Nəsimi.
 Xitam verir sözüne:
 “Budur bəndəliyın nəsibi!”
 Nicat kişi heyran-heyran,
 donub qalıb yerində.
 Düşünür, deyəsən, həqiqət var
 Şeyxin dediklərində,
 Sonra salavat çevirir,

“əstəğfürullah!” deyir.
 Ah çəkir.
 Dodaqlarında titrəyir
 bir neçə kəlmə.
 “Keç taxsırından,
 ey xaliqu-yəzdan!
 Böyük yaradan!”
 Bir neçə dəqiqə
 qəmli sükut keçir aradan.
 İmadəddinə yanaşır qoca.
 Artıq vaxtdır, gərək
 qəlbindəkini şeyxə açsın.
 Deyir:
 “Ya Şeyx!
 Səksəni haqlamışam.
 Çoxdur yaşım.
 Axirət dünyasına yola salmışam
 neçə əzizimi,
 neçə dostu, yoldaşı.
 Çox olub uzun ömrümün
 yoxuşu, enişi
 Ürək ağrısıyla
 Yada salıram keçmişini.
 İndi nəyəm?!
 Aciz, kimsəsiz bir bəndəyəm.
 Bir qolumu kəsdilər –
 bidət işləmişəm,
 Quranı dəstəməzsiz
 götürmüşəm əlinə deyər.
 Sonra məlum oldu,
 çuğul, böhtan imiş.
 Bilmədim kimdən nicat istəyəm,
 dərdimi kimə deyər.
 İndi çuğulçu mənə səbə sahibidir,
 mən zindan keşikçisiyəm
 Olan olub,
 keçən keçib indi.
 Kimdir yoxlayan

zölm kimin, ədalət kimindir.
Ürəyimdə bir sözüm var.
Ya Şeyx!
Yerə salma xahişimi!
Mən bu dünyada
qurtarmışam işimi
Al gey mənim libasımı!
Çıx zindandan.
Bəlkə soruşan oldu,
bəlkə baş keşikçi yoxladı,
"Ədalətdir" gecənin adı
Bu da açar!
Qala xəndəyi yanında
səni gözləyir dostlar.
Sabah, ölüm səhərində
məni görərlər sənin yerində".
İmadəddin gülümsəyir
acı-acı.
Deyir:
"Sağ ol, nəcib qoca!
Ölümdən qorxmayanın
bu tədbirə nə ehtiyacı?
Onlar öldürəcəklər
mənim bədənimi.
Gerçək eşqim, doğru sözüm yaşayacaq.
Ölümə baş əyərmi
idrak, həqiqət,
ülvi eşq, təmiz məhəbbət?!
İnan, möhtərəm qoca, inan!
Ölümsüzdür yaradan insan!"
Qoca görür
təkid etmək əbəsdir.
Susur məyus, dalğın.
Düşünür:
bəlkə də doğru yolu
budur insanlığın
Bu zaman
Şeyxin səsi gəlir yavaşdan:

Sanki ehtiyat edir şair,
sözlər sızılıb, süzülüb
keçməsin divar-daşdan.
"Mən sənin rıcanı qəbul etmədim,
edə bilmədim
Məni məzur tut,
O söhbəti unut!
Mənim rıcanı eşit!
Al bu şəri, vaxt var ikən hələ,
sabah yetir dostlara.
Bu ömrümün son arzusudur..."
Qoca kağızı öpüb
qoyur qoynuna.
Şair susur.
Zindan susur.
Səhərə az qalır
Tünd narıncı zolaqlar
üfüqə naxış salır –
nəhəng arıqapaq quşun
qanadları kimi.
Yaxın minarədən
ucalır minacət səsi.
Çağırır möminləri
obaşdanlığa.
Allahü əkbər!
Allahü əkbər!
Hələ üfük arxasındadır səhər.
Son gecənin sıpqar qaranlığı
yubanır daş hücrənin
künc-bucağında.
Dustaq nələr düşünür
gecənin bu çağında:
"Bəlkə bu dözümlü,
bu cəsarət əbəsdir.
Bəlkə məni təhrik edən
mələm səsdir.
Yox!
Yox!"

Bu, gələcəyə ibrətli dərslərdir.
İstər zindanda çürüt,
istər sürgündə qocalt,
istər dara çək,
həqiqət ölümə baş əyməyib.
əyməyəcək!”.

1973-1974